

Petra Pogorevc

Poletni odrski privezi

2. julij

Trieste-Alessandria EMBARKED

Zapisa o režijskem prvencu Nede R. Bric z zgovornim narečnim podnaslovom *Štorja od lešandrink* preprosto ne morem začeti drugače kot z zgodbo o škatli s pismi njene none. "Pisala jih je v letih, ko je kot guvernanta služila v Aleksandriji," v spremnem besedilu iz gledališkega lista pojasnjuje Neda. "Sprva svojemu zaročencu, čez nekaj let pa možu in otroku. Prvič je šla, da bi se lahko poročila, drugič pa, da njena hči ne bi bila nikoli več lačna."¹ Avtoričina nona Felicita Peric, ki je s pismi iz Aleksandrije navdihnila prestop svoje vnukinje iz igralskih v režijske vrste, je bila ena od mnogih Slovenk, ki so se konec 19. in na začetku 20. stoletja napotile v Egipt, da bi kot dojitelje, guvernante, sobarice ali kuharice preživele sebe in svoje družine. Prihajale so predvsem iz okolice Trsta, Gorice in Krasa. Bile so hčere, žene, matere tistih, ki so jih morale v boju za preživetje pustiti za seboj. Slovele so kot marljiva, čista in poceni delovna sila. Kako usodno razpete so bile med dvoje povsem različnih svetov, govori dejstvo, da so jih v obeh označili kot tujke. Doma so jim pravili aleksandrinke ali lešandrinke. V Egiptu so jih poznali kot les Goriciennes, les Slaves, les Slovènes.

Iz črnih bajtic so se odpravile v bele gradove ... V revnih in odročnih slovenskih vaseh so spakirale cule in kovčke, si nataknile svojo najboljšo obleko, se v Trstu vkrcale na ladjo ter po dolgih dneh nemirne plovbe nazadnje prispele v cvetočo in svetovljansko Aleksandrijo. Tu se je med gradnjo in še posebej

¹ Iz zapisa Nede R. Bric v gledališkem listu predstave *Trieste-Alessandria EMBARKED*.

po odprtju Sueškega prekopa (1868) naselilo veliko premožnih evropskih poslovnežev, skupaj z njimi pa je naraščalo tudi število pridnih, snažnih, svetlopoltih in bistrookih aleksandrink, ki jih je bilo v Egiptu največ v obdobju fašizma; pred drugo svetovno vojno kar okoli 7000. Revščina doma je postala neznosna, plačilo v Egiptu pa je bilo nekajkrat višje kot drugod. A razkorak med svetovoma je bil velik, vrnitev zato še težja. "Ko so se vračale domov, so jih pričakala namigovanja in zavist," piše vnukinja, igralka in režiserka. "Njihov socialni status se je sicer izboljšal, toda otroci jih niso poznali, moške pa jim niso zaupali."² V Egiptu so se dekleta naučila tujih jezikov in gosposkih manir, po vrnitvi domov pa so se morala spet lotiti trdega dela in se vživeti v kmečko življenje. Toda najbolj od vsega jih je žgal in bolel "pečat grešnosti", s katerim jih je udarila cerkev. "Javno mnenje nas v domovini obsoja," pravi odlomek iz skupnega pisma, ki so ga prizadete aleksandrinke leta 1928 poslale uredništvu Goriške Straže v odgovor na negativen in omalovažujoč članek p. Ferdinanda Zajca. "Slovenka, ki odpotuje v Egipt, že samo s tem korakom izgublja dobro ime v očeh našega ljudstva. Kaj naj si predstavljajo ljudje pri nas, ko nato še citajo, da je naš zaslužek največkrat cena izgubljenega poštenja?"³

Vrniti se je bilo težko. Toda pogosto je bilo še težje tistim, ki so v tujini ostale. Ko so ostarele, niso imele pokojnine; če so jim domači obrnili hrbet, so pozabljene umirale v hiralnicah. Zgodba Nedine babice se je končala srečno. Za razliko od številnih drugih Slovenk, ki so se v upanju na boljše življenje odpravile čez morje, se je vrnila domov, prvič in drugič, spet zaživela z možem in hčerko ter bistveno izboljšala njihov gmotni položaj. "Tam je skrbela za tuja otroka in jokala za svojim," nadaljuje Neda. "In ko je prišla nazaj, je jokala za Fredijem in Mariko, svojima egiptovskima otrokoma. Mnogo let pozneje sva s sestro vedno znova poslušali zgodbe o barviti Aleksandriji, o mehkih svetlih Fredijevih kodrih in o širokem morju, ki ga je prečkala ..."⁴ Za Felicito Peric ni ostala samo kopica pisem, ki jih je njena vnukinja pred dvema letoma znova vzela iz tiste obvezujoče škatle. In pri tem jokala, "furt na furt".⁵ Ostala je predstava, v kateri skrbno izpisane vrstice, ki so nastajale v dolgih urah samote in hrepenenja, oživijo in se zlijejo s pisavo Drage Potočnjak; tisočem aleksandrink, ki so se vkrcavale na ladje in plule v Egipt, pa se na poti pridružijo še tri sodobne postave: Ana, Sandra in Marta.

* * *

Uprizoritev *Trieste-Alessandria EMBARKED* (produkcija Maska Ljubljana) je svoj krst doživela na festivalu Seas/Morja, prvem od treh programskih

² Ibid.

³ Glej: Makuc, Dorica: *Aleksandrinke*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1993, str. 159.

⁴ Povzeto po zapisu Nede R. Bric.

⁵ Glej tudi: Milek, Vesna: *Lepe Vide, žerjavi in mleko*. V: Delo, Sobotna priloga, 3. september 2005, str. 24.

sklopov letošnjega Primorskega poletnega festivala, nastalem v sodelovanju z zavodom Flota. Prizorišče je bilo več kot simbolično: nekaj deset gledalcev se je tistega toplega večera drenjalo ob prvem privezu koprskega pristanišča, kjer nas je v bližini spokojne morske gladine čakala svojevrstna odrska ladja, ki sta jo zasnovala scenografa predstave Rene Rusjan (avtoričina sestra) in Boštjan Potokar. Šlo je za tribuno s stoli, na katero smo se počasi in potrpežljivo "vkrcavali", da bi se lahko pozneje ob pogledu na prizorišče, obdano s polkrožnim projekcijskim platnom, počutili približno tako, kot da smo se povzpeli na krov čezmorske velikanke. Ozreti se po obrazih okoli sebe je bilo po svoje presunljivo: med občinstvom je bilo polno starejših gledalcev in gledalk, ki jih je tema predstave očitno zadevala v živo. Ko se je na platnu zalesketalo morje in se je pred nami odprl bleščeči horizont, je bil učinek popoln; za trenutek se je resnično zazdelo, da smo se preselili v preteklost, da na ladijskem krovu drsimo po širnem morju in s tremi aleksandrinkami plujemo v Egipt. Toda kmalu je sledil oster rez: pompozna napovedna špica Popovega televizijskega dnevnika, znan voditeljski obraz in prispevek o devetdeseti obletnici Soške fronte.

Fenomen aleksandrink je v tej uprizoritvi, ki odlomke iz avtentičnih pisem prepleta z replikami novejšega datuma, v narečno govorico s poetičnim pridihom preteklosti pa intervenira s prozaičnim jezikom sodobnosti, večje univerzaliziran: "Ana, Sandra in Marta so le odsev nas samih, ljudi moderne dobe, ki smo vajeni, da je treba iti hitreje, stremeti višje, želeti močnejše," zapiše dramaturginja predstave Barbara Skubic. "Še petsto dolarjev, še tri mesece, še sto poskokov s kolebnico, pa bomo srečnejši in bolj zadovoljni."⁶ V sodobnem globaliziranem času, ko Egipt ni več na drugi strani sveta, romanje na drugo celino pa ni več nujno stvar preživetja, je potovanje, na katerega se podamo s tremi ženskimi predstavnicami različnih generacij, neizogibno refleksivne in iskateljske narave. Zadeva ne le jedro hrepenenja in poslavljanja, s katerima sta zgodovinske aleksandrinke neločljivo zvezala slovensko ljudsko izročilo in literarni kanon, temveč tudi jedro narodove travme, ki so jo povzročile spričo dejstva, da so obstoječo družbeno hierarhijo postavile na glavo, ko so zapustile domače ognjišče in se odpravile v svet. Saj so vendar namesto moških poskrbele za svoje družine; saj so s kipečimi dojkami zapuščale svoje komaj rojene sinove in hčere, da bi na tujem dojile otroke drugih ljudi; saj so nekatere od njih vendarle pognali čez morje samo želja in pričakovanje, beg pred utesnjujočim domačim okoljem in sla po odkrivanju novih svetov. "Prebiranje pisem naših aleksandrinskih prednic in obnavljanje zgodb, ki so nam jih pripovedovale, ko smo bile še majhne, nas vedno znova opomnita, kako blizu so nam v resnici. Kako so jih mučili isti dvomi, razjedala ista hrepenenja. Kako je potovanje čez morje tudi za nas nuja, pa čeprav je v resnici le nujen beg,"⁷ to bolje od mene opiše Barbara Skubic. O zgodovinskih aleksandrinkah se pri nas še

⁶ Skubic, Barbara: *Aleksandrija, znova in znova*. Objavljeno v gledališkem listu uprizoritve.

⁷ *Ibid.*

vedno veliko molči. Pa četudi se v njih, tako ali drugače, odslikavajo zgodbe bodočih rodov.

Na izčiščenem prizorišču, ki ga v nasprotju z dinamičnim projekcijskim horizontom (digitalne aplikacije: Istok Jan Simončič, video: Jasna Hribernik) poseljuje le prgišče osnovnih rekvizitov, izstopajo trije stoli, ki opredeljujejo torišče gibanja nastopajočih igralk. Kljub temu da se izmenično potapljamo v preteklost in prihodnost, dogajanje ne izgublja rdeče niti, saj so dramaturški prehodi med različnimi časovnimi segmenti podprti s preprostimi, vendar učinkovitimi mizanscenskimi rešitvami, podkreppljeni z zgovornimi kostumskimi menjavami (Nataša Recer in Elena Fajt) ter poudarjeni z razplastenimi nastopi igralk. Naj bodo zgodovinske aleksandrinke, ki jih opazujemo pri drobnih gospodinjskih opravilih ter jim prisluškujemo pri nedolžnem opravljanju, ali pa potomke svojih babic, ki so se vkrcale na ladjo, da bi v spokoju morja poiskale svoj notranji mir, vselej nas nagovarjajo tako, da v njihovih besedah vsaj za trenutek zaslutimo odmev svojih dilem, v različnih perspektivah, s katerih se odzivajo na isto situacijo, za hip ujamemo lastno misel. V razmišljujoči Ani (Neda R. Bric), ki rešuje odnos s hčerko in se zateka k pismom mrtve babice; gnevni Sandri (Daša Doberšek), ki zase terja pozabo in pobeg; ter trpni misijonski nuni Marti (Jadranka Tomažič), ki se sooča s svojo težko preteklostjo, uzremo kalejdoskop ženskih usod, ki se zlivajo ena v drugo. Tako kot podobe iz škatle Nedine babice, ki se med predstavo vseskozi prikazujejo na platnu v ozadju. Skrbno izpisane vrstice, katerih zven definira ozračje predstave, se vedno bolj uporno zaganjajo v slane valove; Fredijevi kodri se zlivajo z zakritimi postavami; porumenela skupinska fotografija aleksandrink zbledeva sredi pisane množice na ulicah Aleksandrije in ob podobah nagrobnikov z vaških pokopališč; ženske postave, ki smo jih prej v živo spremljali na odru, pa se nazadnje preselijo na projekcijsko platno in se pridružijo Vesni Zornik, pevki skupine Katalena, ki v videu interpretira song Boštjana Narata o prstanu kot simbolu večne povezanosti zakoncev.

“Osrednji predmet predstave sta ženska intima in njena moč,” v svojem zapisu pravi njena avtorica in režiserka, “od kod izvira in kaj prinaša, kaj je to pomenilo nekdanj in kaj pomeni danes, najti razlike in skupne točke, kjer ženska vedno ostaja ženska, ne glede na prostor in čas.”⁸ V čustveno nabitem sklepnem prizoru predstave, ko se na projekcijskem platnu zvrstijo imena in priimki nepregledne množice aleksandrink, se za trenutek ponovno ozrem okoli sebe, pri čemer iščem predvsem tiste starejše obraze, ki so na začetku zbudili mojo pozornost. Medtem ko se igralka priklanljajo, gledalci pa ne skoparijo z oglušujočim aplavzom, je prizor na tribuni resnično presunljiv: iz potez ljudi, ki se komaj držijo na nogah, pa vendar vstajajo, ploskajo in obenem ne odlepijo pogleda od brzečih napisov na platnu, sije toliko prekaljene miline, da ju neposvečeni pogled s strani komaj lahko prenese. Pokaže se, kako močno

⁸ Povzeto po zapisu Nede R. Bric.

je v življenje primorskih ljudi vraščeno tisto težko poglavje slovenske zgodovine, ki jim ga je v obliki odrskega poklona spet predočila Neda: "Predstavo posvečam vsem aleksandrinkam, predvsem pa svoji noni Feliciti Peric, v zahvalo za njen pogum, modrost in gene, ki jih nosim."⁹

3. julij

Ana Desetnica

Začetka poletja si v prestolnici že osmo leto zapored skoraj ni mogoče zamisliti brez Ane Desetnice. Ta atraktivni urbani festival, ki ga je izbirčni ljubljanski publikum že davno sprejel za svojega, je množicam zvestih gledalcev, katerih število iz leta v leto opazno narašča, uspel približati široko paleto žanrov in oblik uličnega gledališča. Od pantomimičnih prikazov in improvizacijskih skečev do zanimivih, z akrobatskimi in žonglerskimi spretnostmi podprtih baskerskih nastopov; od ambientalnih gledaliških in lutkovnih predstav do bolj kompleksnih svetlobnih spektaklov, ob katerih gledalci lovijo sapo spričo mogočnih pirotehničnih efektov. Ulično gledališče, ki je bilo pred leti redke gost na slovenskih ulicah, si je s tem festivalom pri nas dokončno utrla pot do javne slave. In kljub temu, da sem se v minulih osmih letih navadila na vedno bolj poučene in korajžne odzive občinstva, se mi včasih še zmeraj zdi kar rahlo osupljivo, s koliko dobre volje so se ljudje na predstavah pripravljene ukloniti različnim, včasih tudi precej bizarnim zahtevam nastopajočih artistov. "Tisoči gledalcev potrjujejo, da je pot, ki jo ubiramo, prava," se zavedajo tudi organizatorji festivala, ki so se letošnjo Ano Desetnico previdno odločili podaljšati za en dan. Previdno zato, ker jim jo je, kot ponavadi, tudi tokrat zagodlo vreme; zlasti prvi dnevi so bili letos tako mokri, da se tudi jaz kljub najboljši volji nisem mogla pripraviti do užitkov na prostem. Vendar pa drži, kar so napisali v časopisu, ki ga izdajajo namesto standardnega kataloga, pač zato, da lahko gledalec sede nanj, ko naleti na kako ulično predstavo: festival se je tako zasedel v mestno tkivo, da ga ljudje že upoštevajo pri svojih počitniških načrtih.

Priznam, potuhnjeno sem počakala na to, da se je izlilo, in se Ani Desetnici primerno posvetila šele zadnji dan programa, ko so v Argentinskem parku priredili celodnevni piknik, na njem pa prikazali revijo najbolj zanimivih nastopov različnih umetnikov in skupin, ki so prejšnje dni napolnili ulice in trge. Dan je bil sončen in prijazen, travnat park pa poln do zadnjega kotička. Poskrbljeno je bilo za vse: najprej za predstave, ki so se vrstile na različnih koncih parka in za sabo vleklo množice ljudi, nato za krasna in utrgana igrala, s katerimi je površino parka naselil Drago Zadnikar, pa še za osvežitev in razvedrilo utrujenih gledalcev, ki so si pri stojnicah ob robu parka lahko potešili lakoto in žejo ali pa, recimo, kupili plišastega prijatelja oziroma

⁹ Ibid.

milnate mehurčke. Najprej so v svojem podrtem fičku priropotali člani skupine Ana Monro in ponovno priredili svoj priljubljeni družinski *Piknik*, nato pa se je, vsaj za tiste, ki smo to predstavo videli že lani, začelo bolj zares. V park je prirjovela britanska amazonka Tamara Campbell, ki se je v predstavi *Shirley Sunflower Show* odločila poiskati moža in očeta svojemu otroku. Ko bi glas o Shirley dosegel vsako slovensko vas, bi možje in fantje dvakrat premislili, preden bi se približali glasnemu bitju v kosmatih rumenih kratkih hlačah, ki je bilo trdno odločeno, da bo na sončni strani Alp odkrilo partnerja svojih sanj, tako pa so se ji nič hudega sluteče žrtve malone ponujale. In Shirley je izbirala, vlekla moške iz občinstva, jih žgečkala in ocenjevala, trepljala in zaslíševala, nazadnje pa iz njih sestavila ekipo "finalistov" ter jih na vsesplošno zabavo gledalcev podvrgla seriji preizkusov. Razporejala jih je sem in tja, na njihovih ramenih izvajala različne akrobacije, medtem pa neumorno klepetala; bodisi z občinstvom, ki se mu je dobrikala s šalami na račun sebe in svojih potencialnih partnerjev, bodisi s kandidati, ki jim je tačas, ko jim je sedela za vratom, v ušesa žvrgolela razne srčkane porednosti.

Z izvrstno mešanico humorja in veščine sta postregla tudi njena rojaka Dave Evans in Mat Ricardo, ki sta v predstavi *Dva poročena moška* nastopila v vlogah prepirljivih in tekmovalnih zakonskih partnerjev. Predstava, ki jo je slovita igralka Emma Thompson menda označila kot najboljšo ulično predstavo, kar jih je kdaj koli videla, se vrti okrog mize, ki si jo partnerja prizadevata pogrniti za večerjo, osredotoča pa na niz virtuozno izvedenih žonglerskih trikov, s katerimi tekmujeta za naklonjenost občinstva. Medtem ko po zraku frčijo dva pladnja, vaza z rožami, skodelice, krožniki, čajnik in pod vsem skupaj nazadnje še prt, se Dave in Mat zbadata in šopirita pred gledalci; njun humor je zajedljivo otoški, žonglerske veščine neprekosljive, šarm pa tako nalezljiv, da se proti koncu predstave komaj otepata mulcev, ki bi jima radi asistirali. Če ju primerjam s francosko zasedbo Les Sangles, ki je malo zatem prikazala svojo zračno akrobatsko predstavo *Protipolucijska brigada*, se kljub temu, da je ta osvojila nagrado občinstva, ne morem otresti misli, da je bila raven humorja, veščine in šarma pri obeh Britancih višja, pa četudi so Francozi prikazali nekaj spektakularnih akrobacij v zraku in gledalce očarali z naporom, ki so ga vložili v učenje slovenskih besed. Predstava je, kot pove njen naslov, nastala iz ekoloških vzgibov: trije odbiti "specialisti za okolje", ki prilezejo iz svojega "mobilnega laboratorija", razglasijo obsedno stanje, nato pa se plazijo in plezajo vsenaokrog ter zbirajo vzorce onesnažene zemlje in zraka. Glavnina njihovih preciznih in vratolomnih akrobacij se izvrši nad glavami gledalcev, saj se po škripcu povzpnejo na velikansko konstrukcijo, od koder se po vrveh zaganjajo v zrak.

Ampak vrhunec, če vprašate mene, šele sledi. V spokojni večer, v katerega se je tačas prevesil tisti sončen in prijazen dan, posežejo visoke postave v belih kostumih. Obrazi ruskih ustvarjalcev, združenih v skupini z zgovornim imenom Potujoče lutke gospoda Peja, so skriti pod grotesknimi maskami; medtem ko

se zvirajo in plešejo okoli belega voza, za katerim stopa vedno več gledalcev, igrajo na instrumente iz lepenke, posipajo množico s konfeti in ji delijo balone, obenem pa molče, le s širokimi kretnjami, vabijo ljudi, naj jim sledijo. V zraku je nekaj poganskega; vedno daljša povorka, ki sicer nosi naslov *Dekadence*, se pod krošnjami dreves v Argentinskem parku zliva v celovito in vzneseno karnevalsko telo. Ko se slednjič ustavi na ploščadi pri Figovcu, množica že posnema plesne korake maskiranih postav in z loki vleče po violinah iz lepenke; da bi bil prizor popoln, pa ustvarjalci nazadnje spustijo v zrak še na desetine belih balonov, ki se razletijo na vse strani neba. Ko pridem domov, me premaga radovednost, zato se takoj usedem za računalnik in poiščem njihovo spletno stran. In ne morem premagati smeha, ko tam odkrijem tale duhoviti manifest: "Skupina komedijantov 'Potujoče lutke gospoda Peja' NE počne naslednjega: NE prikazuje striptiza, NE igra po sistemu Stanislavskega in NE poseda brez dela v velikih in visokih lutkah. Zato pa ta skupina ustvarja predstave, v katerih prijetne in strašljive, nenavadne in vznemirljive MASKE zabavajo drago občinstvo s skrivnostnimi zgodbami, se borijo s pravimi meči, plešejo starodavne plesne, nastopajo in zavajajo v najboljši tradiciji evropskega karnevala."¹⁰

25. avgust

Transformator bolečine

Obiskovalce kongresa Lovepangs, ki je prostor Stare elektrarne v času festivala Mladi levi za dva večera spremenil v "transformator bolečine", ob vstopu na prizorišče tega nenavadnega dogodka pričaka posebna tričlanska komisija, ki ugotavlja njihovo čustveno stanje oziroma stopnjo bolečine. Če nekomu pripišejo BOL, to pomeni, da je še na začetku prebolevanja, da trpi za "močno bolečino, žalovanjem in brezupom"; če ugotovijo BES, sta zanj značilna "gnev in nasilje"; če odkrijejo ZAMERO, ciljajo na "jezo in poskus preusmeritve"; če mu prisodijo KONEC, pa se je že ločil od bolečine in ima "široko odprto srce". Na vratih najprej vlada zmeda. Tričlanska komisija glede na svoje ugotovitve gledalcem deli priponke različnih barv: rumeno za BOL, rdečo za BES, modro za ZAMERO, črno za KONEC. Malo naprej se na srečo sveti info točka, kjer prijazne hostese nepoučene gledalce posvetijo v labirint blagovne znamke Lovepangs ter jih hkrati že tudi napotijo na "check in", kjer si bodo lahko rezervirali polurni termin za individualni pogovor z ustrezno specializiranim strokovnjakom in mu zaupali svoje srčne tegobe. Strokovna ekipa Transformatorja je menda sestavljena iz kar petdesetih poznavalcev raznovrstnih sfer človekovega delovanja in ustvarjanja, med njimi pa je mogoče najti predstavnike

¹⁰ Povzeto po besedilu na spletni strani skupine: www.pejo.ru.

obeh spolov, različnih generacij ter vseh mogočih poklicev in profilov: enologa, režiserja, plesalko, diplomatko, dramaturginjo, mizarja, laično teologinjo, antropologa, pisca, natakarja, arhitekta, vzgojitelja in še bi lahko naštevati.

Povedano prosto po Rolandu Barthesu: glavna tema in gibalno projekta, ki sta ga leta 1998 zasnovali Carmen Brucic in Janette Müller ter ga doslej predstavili v Frankfurtu, Gentu in Berlinu, je ljubezenska bolečina, ki v svetu forsirane moči in učinkovitosti velja za sramoto, nerodnost in izgubo suverenosti. "Kajti ni sramotno, če si nesrečno zaljubljen, nesrečen," piše na prvi strani rožnate mape, ki mi jo ob vstopu v prostore Stare elektrarne skupaj z rdečo priponko smeje stisne v roko članica komisije Blažka Müller. "Ni greh biti žalosten in osamljen." Ko se prebijam skozi množico gledalcev, opremljena s kričečo priponko na ovratniku in šopom "bolarjev" v rokah (tukajšnjih novcev, ki jih lahko pozneje pomnožim na borzi), se potihem sprašujem, na katerem planetu sem pristala, toda pomirim se pri točilnem pultu, kjer mi zmešajo krasen koktejl. Tam polistam po mapi z navodili, se končno za silo znajdem ter grem znova do pulta, kjer si rezerviram individualni termin pri "transformatorju", področnem strokovnjaku za bes, pisatelju Mihi Mazziniju. Naj povem, da sem ga izbrala zaradi vrstic na rdečem listu v rožnati mapi. "Najbolj grozno pri bolečini se mi zdi, da si z njo vedno sam," v krepkem tisku piše tik ob njegovem imenu. "Bolečine nikoli ne moreš zares prenesti nekomu drugemu. Takoj ko jo izraziš na kakršen koli način, je že nekaj drugega. Če greš nekoga pretepat, si mu res povzročil bolečino, vendar je njegova in drugačna, ne tvoja." Rešitev naposled zaslutim v zadnjih dveh stavkih: "Če pa jo izpoveš, postane drugemu le zgodba. Dobre zgodbe pa vedno radi slišimo." Ker sama nimam zgodbe na dano temo, bom šla k nekomu, ki zgodbe pozna in obvlada. Kar eleganten izhod.

Medtem ko čakam na termin pri strokovnjaku, se razgledujem okoli sebe. Prizorišče kongresa je mesto v malem, ki ga tvori enajst "pункtov" v prostorih Stare elektrarne, obiskovalcem pa ponuja kopico različnih aktivnosti in dogodkov, ki jih lahko samo pasivno spremljajo ali pa se vanje tudi dejavno vključijo. Po prizorišču se ves čas razlegajo "sentiši", ki jih vrtijo na radijski postaji Lovepangs; oddaje vodi Miha Žorž, ki obiskovalce iz studia v živo sproti obvešča o poteku kongresa, z njimi dela intervjuje ali pa jim izpolnjuje glasbene želje. Poleg točilnega pulta s koktejli obratujeta tudi stojnica s slaščicami in sendviči ter prijetna kavarnica na Mostu vzdihljajev, orjaški konstrukciji v središču dvorane, s katere se ponuja imeniten razgled. Za glasbene in filmske navdušence je poskrbljeno na Terasi, kjer lahko v živo spremljajo koncerte ljubezenske godbe (nastopili so Janja Majzelj, Diego B. Ross in Primož Vitez), in s filmskimi karaokami, kjer občinstvo sodeluje v uprizarjanju nepozabnih prizorov iz kulturnih filmov, kakršna sta denimo *Casablanca* in *Cvetje v jeseni*. Ljubitelji knjig se lahko povzpnejo v Knjigoljubnico, namreč na dobro založeni bibliobus, kjer jim ob strokovni pomoči postrežejo z romantičnim čtivom, ali pa mahajo z bolarji na dražbi ljubezenskih verzov, kjer lahko od Gorana Medjugorca

kupijo katerega od številnih razstavljenih primerkov. Poskrbljeno je celo za tiste, ki želijo odgovarjati na osebna vprašanja ter pri tem tekrovati z detektorjem laži. In navsezadnje sta tu še Banka in Borza bolečine; na slednji lahko obiskovalci špekulirajo z delnicami in priponkami, kupujejo in prodajajo občutke, doživljajo vzpone in padce ter kopicijo svojo posest.

* * *

Mihi Mazziniju seveda ne pripovedujem o svojih srčnih tegobah, pa vendar je najin polurni pogovor prijeten in zanimiv. "Kako je torej z bolečino," ga skušam najprej rahlo izzvati. "Je človek z njo res vedno sam?" Seveda dobim diplomatski odgovor; pravi, da mu ni čisto jasno, ali je huje imeti občutek, da si na svetu za vse čisto sam, ali pa se ob tem, ko ti cel kup ljudi razlaga, kako imenitno te razumejo, počutiti kot zadnji povprečnež na svetu. Kot dva zagrižena pisuna se nato začneva pogovarjati o razliki med tem, da bolečino izpoveš nemudoma in neposredno, ko je ta še topla in sveža, recimo v zaupnem pogovoru z bližnjo osebo; in tem, da jo dolgo varuješ zase, jo pestuješ v svoji notranjosti, izumljaš perspektivo, s katere se je boš lotil in potrpežljivo čakaš na čas, ko jo boš zavestno pripustil v svoje pisanje. Kajti potlačiti je nikoli ne moreš do konca, vedno bo našla priprta vrata, skozi katera se ti bo izmuznila ven. V tem pogledu je pisanje privilegij; izraziti in hkrati ne povedati, artikulirati in hkrati ne zaupati, zapisati in vendar hkrati že pregnesti, preoblikovati.

Ko čez pol ure prilezem iz Transformatorja, kjer ves čas kongresa zavzeto klepetajo množice obiskovalcev in strokovnjakov, se dokončno prepustim dogajanju. Z varne razdalje si ogledam filmske karaoke, ki jih vodi Slon ali Sadež, prisluhnem koncertu ter se sprehodim med pesniki, katerih verzi bodo naprodaj na dražbi. Podvržem se tudi preizkusu z detektorjem laži in končno stopim celo do borze. Ko enkrat padem noter, se barva moje priponke spreminja tako hitro, da se mi je sploh ne ljubi več pripenjati na ovratnik. Kramljam, špekuliram, opazujem, sodelujem. Bes zamenja bol, zamero izpodrine konec, kupček bolarjev pa raste in mi je v vedno večjo slast. Dogajanje me tako posrka vase, da se moram prisiliti v izstop, ki omogoča distanco; takrat opazim, da stenske ure na borzi, kjer se je ves čas kongresa trlo obiskovalcev, kažejo narobe, moderator na dražbi ljubezenskih verzov pa zgarane špekulante veselo goljufa. In se opomnim, da gre vendarle samo za skrbno zrežiran spektakel, za orjaški supermarket videzov in podob; nadzorovano presečišče socialnih odnosov, ki po zaslugah lokalno obarvanih ekip v čisto vsakem mestu zaživijo na novo, s svojo spontano dinamiko pa predstavljajo enega od ključnih presežkov tega atraktivnega projekta. Že res, da smo najgloblje bolečine še naprej pestovali vsak zase in na prireditvi kazali predvsem svoj družabni obraz, ampak kdo izmed nas bi hotel tvegati, se izpovedati in morda naleteti na razumevanje, ko pa bi se pri tem verjetno počutil kot zadnji povprečnež na svetu?